

Stranke (koalicije) se ne dajo

V torek, 28. 10. 2014, je na Odboru za notranje zadeve, javno upravo in lokalno samoupravo Državnega zbora RS (DZ) potekala razprava o Predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah v DZ (v nadaljevanju: ZVDZ-E). Naj spomnim, da gre za predlog Zveze društev upokojencev Slovenije - ZDUS, ki ga je v februarju in marcu 2013 z overovljenimi podpisi na upravnih enotah podprlo okrog 5700 volilnih upravičencev (VU). Bistvene spremembe, ki jih predlog zakona poosebljenega sorazmernega ali kombiniranega volilnega sistema (VS) prinaša, je nova opredelitev volilnih okrožij (11 volilnih enot s po 4 volilnimi okraji), dva glasova volivca (eden za kandidata, eden za listo), zanesljiva izvolitev 44 poslancev v vsakem od okrajev po večinskem načelu, upoštevanje načela sorazmernosti za vse mandate pri dodelitvi dodatnih mandatov za uspešne liste in olajšana možnost kandidiranja ter izvolitve neodvisnih kandidatov ter kandidatov manjših list kandidatov.

Redki gledalci, ki so si potek te razprave morda ogledali v prenosu na TVS 3, so imeli tako ob razpravi kot o končnem glasovanju najbrž zelo različne občutke. Kot eden od predlagateljev sem na seji zagovarjal ustavno določilo o odločilni vlogi volivcev pri dodelitvi mandatov, zajel sapo ob glasovanju, s katerim je bil predlog zakona, sicer izrazito močno podprt na ustreznem odboru Državnega sveta, s tesno večino (9:8) kljub (morda namenoma zavajajoči) obetavni razpravi označen – tudi z glasom DeSUS-a!! – kot neprimeren za nadaljnjo obravnavo. Ob tem se kaže vprašati, za katero zvrst »gledališke igre« je na seji pravzaprav šlo. Možne so različne razlage od komedije prek drame do žaloigre/tragedije. Marsikdo, ki se ne zaveda pomena ustreznosti VS, je to »igro« bržkone dojel zgolj kot komedijo z vplivnimi režiserji. Vendar pa je treba slovenskim državljanom žal povedati, da gre glede na posledice glasovanja, ki jih slovenski družbi prinaša prenehanje razprave o tem predlogu, za žaloigro.

Zakaj taka ocena? Na seji je šlo za drugo obravnavo ZVDZ-E. Prva je potekala 5. 5. 2014, torej več kot leto dni po objavi predloga zakona na spletni strani DZ v Poročevalcu dne 29. 3. 2013. Za ta zamik je »zaslužna« predvsem takratna stranka Pozitivna Slovenija (PS), ki je s ponudbo svojega predloga VS onemogočala razpravo o predlogu ZDUS. Na prvi obravnavi so ZVDZ-E večinsko podprli predstavniki civilne družbe. Takratne stranke so mu bolj ali manj nasprotovale, saj bi sprejem tega zakona odpravil monopol strank in oslabil moč strankarskih vodstev in s tem tudi vzpostavil večje ravnotežje med izvršno in zakonodajno oblastjo. Na zdajšnji drugi obravnavi pa med poslanci - člani odbora tistih, ki so se udeležili prve obravnave in slišali mnenja civilne družbe, skoraj ni bilo.

Na predlog ZVDZ-E v drugi obravnavi sta posredovala svoje pripombe oziroma mnenje zakonodajno-pravna služba DZ (ZPS) in vlada, amandmaje pa Slovenska demokratska stranka (SDS) in v imenu ZDUS Demokratična stranka upokojencev Slovenije (DeSUS). Tako je bil oder za igro pripravljen. Ker je nemogoče na kratko navesti številne poudarke iz mnenj in razprave, jih bom v skladu z naslovom predstavil samo nekaj.

Pripombe ZPS sem ocenil kot korektne in koristne, zato smo jih prek amandmajev DeSUS-a bodisi sprejeli bodisi obrazložili, zakaj jih ne sprejemamo. Drugače pa se je bilo treba odzvati na mnenje vlade, ki je ob politični pohvali cilju predloga, to je povečanju vpliva volivcev na izbiro poslancev, izrazito nenaklonjeno ZVDZ-E. To je zlasti razvidno iz zaključka nepodpisanega mnenja, ki ponuja uveljavitev drugega VS, to je sorazmernega s prednostnim glasom. Z njim bi ukinili volilne okraje in zadržali monopol strank, vpliv volivcev pa okrnili. V razpravi sem ob takem cilju vlade izrazil začudenje, saj je avtorjem in podpornikom mnenja vlade pojem »krivulja učenja« očitno slabo znan. Dve stranki (PS in Državljansko listo), ki sta sorazmerni VS s prednostnim glasom v prejšnjem mandatu DZ najbolj zagovarjali, je namreč na letošnjih volitvah v DZ vključno z edino od uspešnih naslednic PS, stranko ZaAB, podprlo le 69.924 volivcev ali 17,2% od tistih, ki so stranki podprli na volitvah leta 2011, to je 406.555. Ta primerjava bi morala biti tudi za zagovornike tega VS v sedanjem sklicu DZ vsaj pomenljiva.

V razpravi o mnenju vlade sem posebej izpostavil v njem razvidno protislovje glede aktivne in pasivne volilne pravice VU. Izidi anket ter nizka udeležba na državnozborskih in lokalnih volitvah letos nedvomno kažejo, da številni VU ne želijo voliti nobene od strank, ampak neodvisne kandidate. Tej želji naproti gre predlog ZDUS-a. Zato pa ZVDZ-E »ni všeč« strankam, ki se že ob možnosti kandidature neodvisnih kandidatov čutijo ogrožene. Zato v mnenju vlade izstopa, npr., odklonilno mnenje do možnosti, da bi lahko neodvisni kandidati kandidirali s podporo 50 podpisov VU iz njihovega volilnega okraja. Navajam iz mnenja: »Zmanjšanje števila podpisov podpore (od 1.000 na 50; op. avtor) povečuje možnosti raznih zlorab« in je »nesorazmerno nizka ... glede na Zakon o volitvah predsednika republike (5.000 podpisov) ...«. Avtorji mnenja vlade so spregledali, da je po 45. členu veljavnega Zakona o volitvah v DZ kandidatu za poslanca italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti omogočeno kandidirati že s 30 podpisi. Izognili so se tudi logični primerjavi: 5000 podpisov za predsednika: 88 volilnimi okraji = 57 podpisov. Naj spomnim še na določbe iz rojstnih dni demokracije v Sloveniji (zimski meseci leta 1990), ko je politično organizacijo lahko ustanovilo 20 polnoletnih občanov in se z njo pojavilo na volitvah. V izraženem mnenju vlade glede števila podpisnikov se torej soočamo

s tako velikim praktičnim onemogočanjem pasivne volilne pravice državljana, da je to po teži neprimerljivo večje od kritiziranega določila ZVDZ-E, s katerim je predvideno, da bi moral imeti vsaj eden od dveh kandidatov liste v volilnem okraju svoje stalno prebivališče v tem okraju ali v volilni enoti, v katero se uvršča ta okraj. Pojav možnosti kandidiranja neodvisnih kandidatov pa je sploh nekaj, s čimer se nobena od strank ne more sprijazniti. Hkrati pa pomeni onemogočanje možnosti kandidiranja neodvisnih kandidatov in s tem stvarne možnosti njihove izvolitve – kljub temu, da se je v anketah kar več kot 30% vprašanih VU izreklo, da ne bodo volili nobene stranke – nedvomno izrazito omejevanje aktivne volilne pravice velikega števila VU.

Pozornost zasluži tudi sklicevanje vlade na ustavno določbo, »ki pravi, da so poslanci predstavniki vsega ljudstva in niso vezani na kakršnakoli navodila«. Glede na to določbo naj bi ZVDZ-E z določilom o stalnem prebivališču enega od dveh kandidatov liste »nesorazmerno omejeval pasivno volilno pravico«. Ta trditev seveda »ne pije vode«, saj bi lahko glede na ZVDZ-E vsakdo kandidiral v vsakem volilnem okraju ne glede na stalno prebivališče, če le drugi kandidat liste v istem okraju izpolnjuje pogoj o stalnem prebivališču. S tako široko vladno razlago o nesorazmernosti glede prebivališča postane vprašljivo tudi sicer podprto določilo o obveznem deležu zastopnikov manjšinskega spola na listah. Sicer pa sem mnenja, naj se o ustreznosti tega določila v ZVDZ-E za mnenje povpraša kar VU.

Žal do tega vprašanja najbrž ne bo prišlo, saj je bil ob glasovanju interes poslancev vladnih strank in poslanca ZaAB, da se onemogoči spremembe volilne zakonodaje z večjo vlogo volivcev, tako močan, da so preglasovali poslance drugih strank, ki so ZVDZ-E načelno podprli, četudi večini med njimi glede na predložene amandmaje konkurenca neodvisnih kandidatov prav tako ne ustreza.

Naj omenim izrek Alberta Einsteina, ki ga pogosto navaja dosedanji priljubljeni predsednik Urugvaja Jose Mujica: »Če želiš spremembe, ne moreš več delati isto!« Predlagatelji ZVDZ-E smo imeli podobno kot Martin Luther King sanje, da bodo upravičene težnje vsaj 30% VU glede možnosti izvolitve neodvisnih kandidatov podprte, a bomo morali – preveč potrpežljivi državljani – samovoljo strankokracije še kar nekaj časa prenašati.

Temu je seveda kriv interes vsaj nekaterih strank, ki so oznako skupine civilne družbe »Davkoplačevalci se ne damo« prilagodile sebi z mislijo »stranke se ne damo«.

Prof. dr. Miran Mihelčič, ekonomist